

Ekbacken 2:3

Höglunda

Lars Uno Lindbergs väg 7 och 7 A, Kolsva

Antikvarisk förundersökning

Köpings kommun

Västmanlands län

*Christina Morén
Kristoffer Pettersson*

Ekbacken 2:3

Antikvarisk rapport

Lars Uno Lindbergs väg 7 och 7A, Kolsva
Köpings Kommun
Västmanlands län

Länsmuseets dnr: VLM 190007

Christina Morén

Kristoffer Pettersson

Utgivning och distribution:
Västmanlands läns museum
Karlgatan 2, 722 14 Västerås
Tel 021-39 32 22
E-post: lansmuseet@regionvastmanland.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

© Västmanlands läns museum 2019

Omslagsfoto: Radhusen sedda från nordväst, BildID vlm-kmvcm-0981

Foto: Där inget annat anges är fotografier tagna av Christina Morén eller Kristoffer Pettersson (praktikant), Västmanlands läns museum.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet 2019.

ISSN 1651-7342

INNEHÅLL

INLEDNING	7
Arbetsområde – avgränsning.....	7
Arbetsmetod	7
LAGSKYDD	8
Gällande detaljplan.....	8
Plan- och bygglag.....	8
HISTORIK	9
Kolsva.....	9
Rekordårens bostäder	10
Höglunda pensionärsboende - Ekbacken 2:3	11
ARKITEKTUR OCH KONSTRUKTION.....	13
Placering och funktion	13
Utvändig beskrivning	13
Invändig beskrivning.....	17
Källare	27
PROBLEMSTÄLLNINGAR	28
KULTURVÄRDEN	29
Exempel på värdebärande byggnadsdelar och detaljer	29
BEVARANDEMOTIV	30
REKOMMENDATIONER OCH FÖRSLAG PÅ RIKTLINJER.....	30
Förslag på utformning av skydd- och varsamhetsbestämmelser.....	30
Att tänka på i den fortsatta hanteringen av miljön	31
LITTERATUR OCH KÄLLOR.....	32
Arkiv.....	32
Tryckta källor	32
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	33

INLEDNING

Västmanlands läns museum har fått i uppdrag att utföra en antikvarisk förundersökning med konsekvensanalys i samband med detaljplanearbete för fastigheten Ekbacken 2:3, Kolsva, kallad Höglunda. Följande arbete är utfört av byggnadsantikvarie Christina Morén och Kristoffer Petterson, praktikant Linköpings universitet, under februari och mars 2019. Fotografering på plats gjordes den 7 februari 2019. Samtliga byggnader inom området är fotograferade exteriört och interiört.

Arbetsområde – avgränsning

Arbetsområdet begränsas av fastigheten Ekbacken 2:3 med vissa utblickar mot omgivande bebyggelsemiljö.

Arbetsmetod

Som hjälpmedel för att identifiera de ovanstående perspektiven på förekommande kulturvärden i en miljö eller byggnad finns olika metoder utarbetade. Den mest använda metoden utgörs av Riksantikvarieämbetets metod formulerad i skriften "Kulturhistorisk värdering av bebyggelse", Axel Unnerbäck, Uppsala 2002.

Metoden bygger på en identifikationsfas som är uppdelad i *dokumentvärden*, det vill säga historiska egenskaper, och *upplevelsevärden*, det vill säga estetiskt och socialt engagerande värden. Dessa värden kompletteras sedan av bedömning av graden av äkthet (autenticitet), kvalitet, tydlighet (pedagogiskt värde) sällsynthet och representativitet.

Förundersökningen tar även stöd i Riksantikvarieämbetets plattform *Kulturhistorisk värdering och urval* (2015) främst ur kulturhistoriska aspekter, men även ur estetiska, sociala och ekonomiska.

LAGSKYDD

Gällande detaljplan

Idag gäller *PL 146 Del av Ekbacken Kolsva*. Tidigare plan, *Stadsplan för Kolsva Öster 1:89, mfl (Höglunda)*, antogs 4 oktober 1966 för att uppförande av radhus för pensionärsboende.

Plan- och bygglag

I plan- och bygglagen har finns flera skydd som ständigt gäller utan att en byggnad är utpekad eller särskilt skyddad, exempelvis genom planbestämmelser.

Enligt 8 kap § 17 plan- och bygglagen (PBL) ska ändringar och tillägg av byggnader ske varsamt. För att uppnå varsamhet krävs kunskap om byggnadens värden.

Enligt 8 kap § 13 PBL omfattas fastigheter med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller ingår i en kulturhistoriskt värdefull miljö av förbud mot förvanskning.

Enligt 8 kap § 14 PBL ska ett byggnadsverk hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

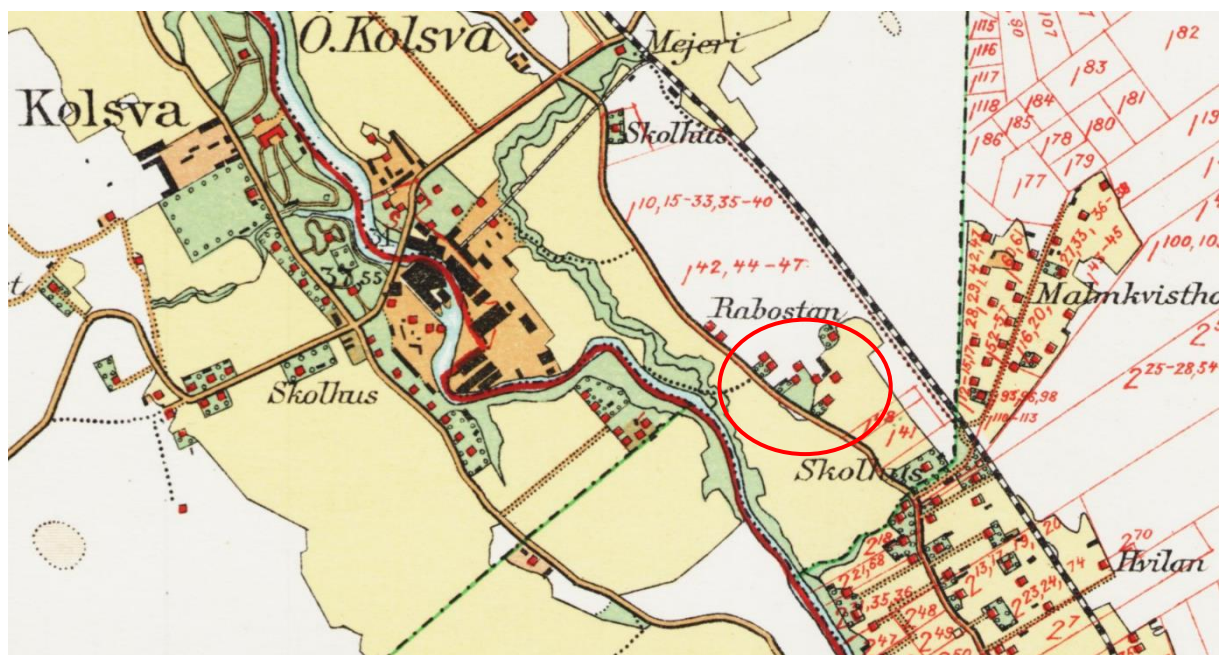
Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

HISTORIK

Kolsva

Forntid till nutid

Området kring Kolsva har varit bebott under 4000 år. Under järnåldern och medeltiden bestod bygden av två fjärdingar; Bro och Malma. Fjärdingarna kom senare att bli Malma och Bro socken där Kolsva ingick. Både Bros och Malmas kyrka är daterade till 1200-talet. Ett tidigt intresse för området uppgår i en uppgift från 1302 då kungafamiljen avyttrar en kvarn vid Hedströmmen. Under senmedeltiden intresserade sig både högfrälse och lågfrälse för fastighetsförvärv i området.

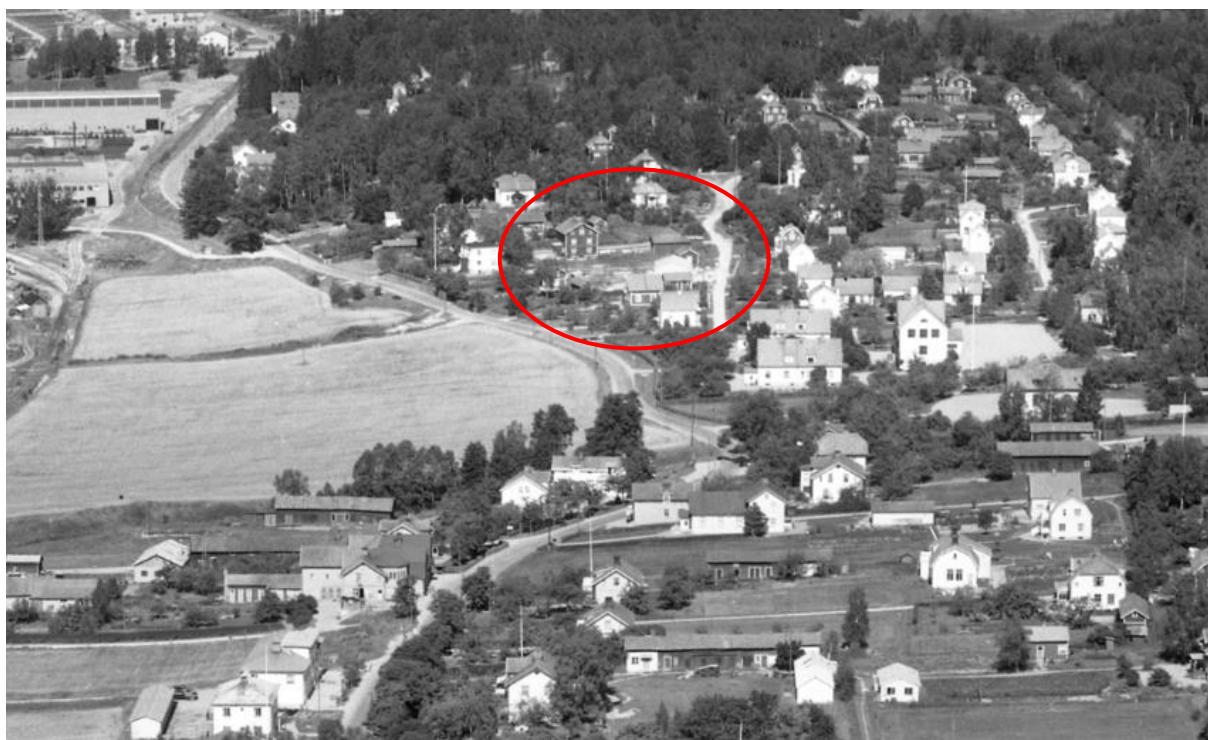
Häradsekonomska kartan från 1907. Aktuellt område är markerat. Till höger syns järnvägen som var aktiv i Kolsva ca 1865-1954. Kartmaterial hämtat från Lantmäteriets Historiska kartor. Beskuren.

Gustav Vasa har haft stor påverkan för Kolsvaområdets industriella utveckling. Efter att Vasa kommit till makten började han arbeta för att utveckla Sveriges järnproduktion. En av hans idéer var att anlägga hammarsmedjor i skogstrakterna mellan Bergslagen och Mälardalen för att ytterligare effektivisera järnexporten. I dessa smedjor skulle osmundsjärn och tackjärn förädlas till stångjärn för vidare transport ner till Köping och verkstäderna kring Mälaren. 1528 fick stockholmsborgaren Didrik Rost tillstånd att uppföra en vattendriven hammare vid Fettsta kvarn. Men byggandet av hammaren tog tid och den blev inte klar förrän sexton år senare under ledning av Palm Fijt. I själva Kolsva tillkom en hammarsmedja 1548 vid Hedströmmens västra strand. Senare under 1500-talet skedde en flitig byggnation av smedjor runt om i Kolsva centrerad runt Hedströmmen och området kom att bli en viktig del i Bergslagens järnindustri. Vid slutet av 1600-talet anlades Kohlsva bruk som blev ett av Västmanlands största järnbruk. Ortens industrier växte sig allt större och ett samhälle växte

upp kring järnbruken vid Hedströmmen. 1939 slogs Bro och Malma ihop till Bro-Malma kommun och elva år senare byttes kommunnamnet till Kolsva.

Bostäder

Vid 1800-talets mitt hade folkrörelsen med start i Köping nått ut till bruksorten Kolsva. Frikyrkorörelsen kom först och grundade missionsförsamlingen 1878. 1896 bildar arbetarna på Kohlsva Jernverk Gjutarnas fackförbund. Trots fortgående byggande av arbetarlägenheter var bostadsbristen i Kolsva påtaglig vilket gjorde att egnahemstanken uppstod i orten. Kolsva var tidigt ute och tack vare välvillig inställning från bruksledningen. Vid slutet av 1890-talet uppläts tomter i Bergtorpet, i nordöstra Kolsva, mot arrende och Kohlsva Jernverk biträdde med 16-åriga amorteringslån. 1911 styckades området som låg på andra sidan vägen mot bruket, Ekbacken, upp i egnahemstomter. Tidigare hade bostäder varit koncentrerade kring järnbruket men började nu att expandera till ett större samhälle. Senare in mot mitten av 1900-talet började bruksorten byggas ut till ett samhälle då kommunen bildade stiftelsen Bergstorpet 1954 som bland annat byggde ut Kolsva Öster.¹

Beskuren flygbild över Kolsva från sydost, 1950. Området Höglunda är inringat. Bild-ID: Vlm-FLY674.

Rekordårens bostäder

28 procent av de 476.000 småhus som byggdes i Sverige under rekordåren, 1961-1975, var radhus. Efter 1965 ökade småhusbyggandet i landet, dock främst i storstädernas ytterområden och kranskommuner. Kommunerna byggde även småhus för uthyrning, till exempel radhus.²

¹ Salomonsson, Carl (red.), Kolsva: en minnesbok inför kommunens samgående med Köping den 1 januari 1971 : en kavalkad som i ord och bild, Kommunen, Kolsva, 1970

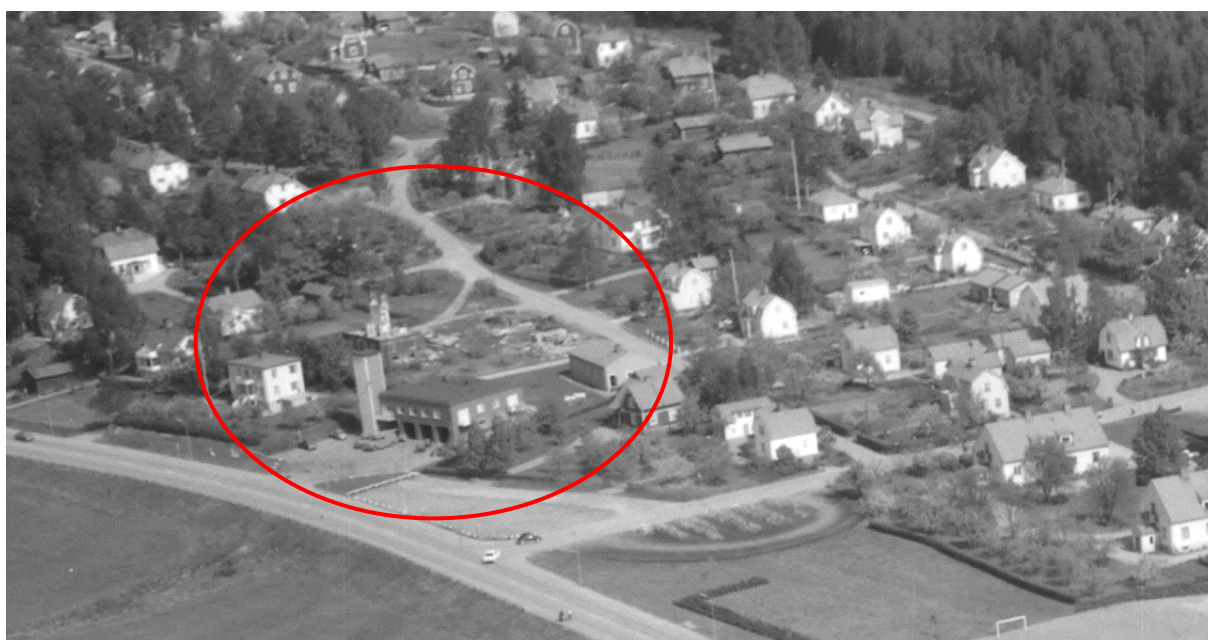
² Hall, Thomas (red.), Rekordåren: en epok i svenskt bostadsbyggande, 1. uppl., Boverket, Karlskrona, 1999

Ekonomiska kartan från 1964. Höglunda är ännu ej uppfört, se inringat område. Hämtad från Lantmäteriets Historiska kartor. Beskuren.

Höglunda pensionärsboende - Ekbacken 2:3

Under rekordårens bostadsbrist fanns även behov av bostäder för ortens pensionärer som inte krävde särskild omsorg. 1965 köpte Köpings kommun tomten Höglunda där bland annat ett större trähus, kallat ”Smeabyggningen”, låg. Detta byggdes under senare delen av 1800-talet av en smidesmästare Lindberg och kan ha fungerat som arbetarbostäder. Köpings kommun rev bostadshuset samt några mindre uthus och lät uppföra radhusen 1967.³

Flygbild över Kolsva, söderifrån, 1965. Här är byggnaderna på fastigheten Ekbacken rivna och en brandstation har uppförts nedanför fastigheten. Bilden är beskuren. Foto tillhör Västmanlands läns museum. Bild-ID: vlm-FLY402.

³ Kolsvabygd i bild 1950-talet: Kolsva-ortens hembygdsförenings jubileumsskrift 1953-2003, Kolsva-ortens hembygdsfören., Kolsva, 2003

Flygbild över Kolsva, från sydost. Radhusen är uppförda sedan tre år. Bild från Köpings museum.

ARKITEKTUR OCH KONSTRUKTION

Placering och funktion

Radhuslängorna ligger placerade längs Lars Uno Lindbergsgata. Mot gatan är de i ett plan och mot gården i souterräng vilket innebär att de övre våningarna (förutom i hallen) enbart har fönster mot sydväst medan bottenvåningarna har fönster åt båda håll.

Radhusen byggdes som pensionärsboende och har sedan dess haft samma funktion, idag kallat seniorboende. Lägenheterna är närmast identiska i planlösning. De övre våningarnas lägenheter har ett rum och kök, bottenvåningarnas har två rum. Idag används främst bottenvåningarna, troligen på grund av att de är rymligare och för att de inte har någon trappa vilket gör dem mer tillgängliga för äldre personer.

Lars Uno Lindbergs väg 7 och 7A, Ekbacken 2:3, sett från norr. Bild-ID: Vlm-kmvem-1010

Utvändig beskrivning

De båda radhusen är i stort sett identiska exteriört. Den tydligaste skillnaden är kulörerna då det norra huset är ljusgult medan det södra är grått. Den södra marklägenheten i det södra huset har en uteplats med utvidgad volym jämfört med motsvarande i norra huset.

Husen har en stomme bestående av gasbetongblock. Sockel i putsad, gråmålad betong. Spritputsad fasad med ljusgul avfärgning på den norra byggnaden och grå i den södra. Fasaden är indragen för balkonger och uteplatser en bit in från norr samt vid södra hörnen. Det norra, gula huset är avfärgat i ljusgrått vid de indragna delarna.

Entréer till övre och nedre plan i par från markplan eller trappor beroende på sluttning. Trappor i galvaniserat stål med blåstrukturerad betongsteg samt genombruten fotskrapa vid entré. Ytterdörrar i panelat, mörkbetsat trä med sidoljus med räfflat glas. Grönmålad sparkplåt. Raka

metalltrycken. Varje dörrpar är försett med veranda med raka pelare i mörkbetsat trä och räcken i samma material. Entréer med trappor har räcken i galvat stål. Tak med mörkbetsad träpanel i gavel och täckt av tjärpapp. Stuprännor i galvat stål. På södra gaveln av det gula huset finns en källartrappa i betong, idag överbyggd. Den ursprungliga källardörren är glasad och i mörkbetsat, panelat trä.

Fönstersättningen är symmetrisk med enlufts-fönster mot väst, förutom i de indragna partierna där fönstren är tidstypiskt tvåbågiga med en smalare och en bredare del. Dessa asymmetriska fönster finns även mot öst, entrésidan. Vid varje ytterdörr som leder till övervåning finns även ett mindre enlufts-fönster. Samtliga fönster är ursprungliga i vitmålat trä. På gavlarna finns inga lägenhetsfönster, enbart ett enlufts-fönster mot den inbyggda källartrappan i norra längan.

Taken, sadeltak med asymmetrisk lutning, är båda belagda med formpressat, flackt lertegel. Det norra huset har en större skorsten i tegel, eftersom pannrummet ligger i källaren i denna byggnad. Tre ventilationskåpor i plåt finns på vardera taket. Häng- och stuprännor är i galvad plåt.

Båda byggnader har ursprungliga väggarmaturer vid entré och balkong och uteplats, cylinderformade i opalglas. Vid entréerna med gatunumret på glaset. Några entréer har även ursprungliga ringklockor.

Några marklägenheter har staket en bit ut på gräsmattan i väst vilket ger en utökad uteplats.

I anslutning till det södra huset, på norra gaveln, finns en mindre byggnad som används som förråd samt återvinning och soprum. Det har en fasad av mörkbetsad, liggande träpanel. Två dörrar, för återvinningsrum, mot öst och en till förråd, mot norr. Taket har pulpetform och är belagt med tjärpapp.

Foto från väst. Det gula huset i norr och det grå i söder. Bild-ID: Vlm-kmvcm-0970

Balkong i södra huset. Bild-ID: Vlm-kmvm-0848

Södra husets gavel. Bild-ID: Vlm-kmvm-1027

Det norra husets fasad mot Lars Uno Lindbergs gata. Bild-ID: Vlm-kmvm-0974

Ytterdörr med sidoljus mot övervåning i södra radhuset. Bild-ID: Vlm-kmvm-1001

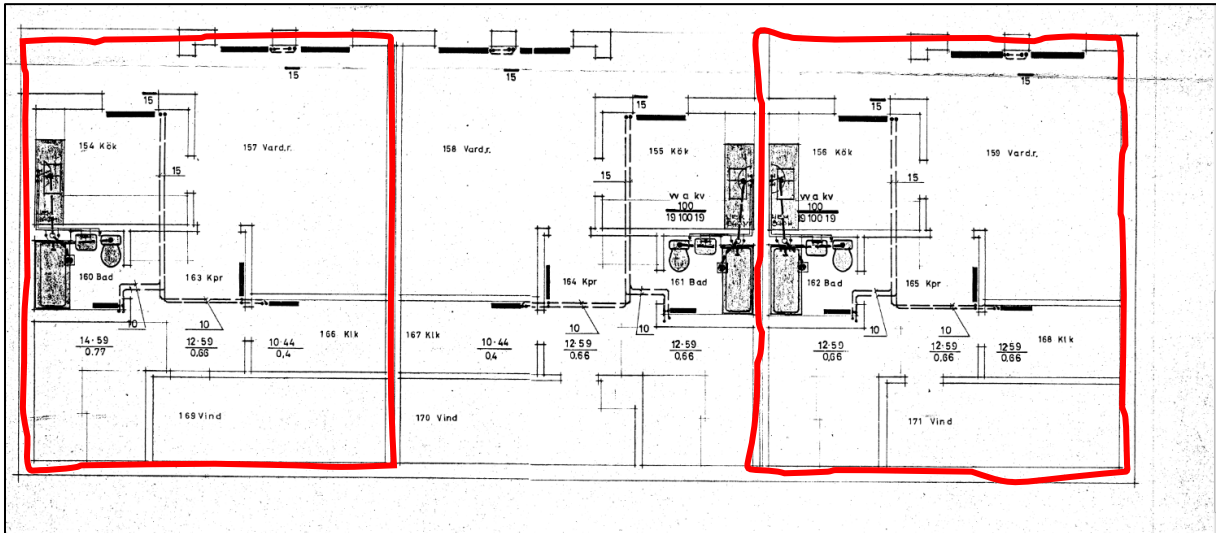

Förrådsbyggnad i anslutning till norra huset. Bild-ID: Vlm-kmvkp-0594

Invändig beskrivning

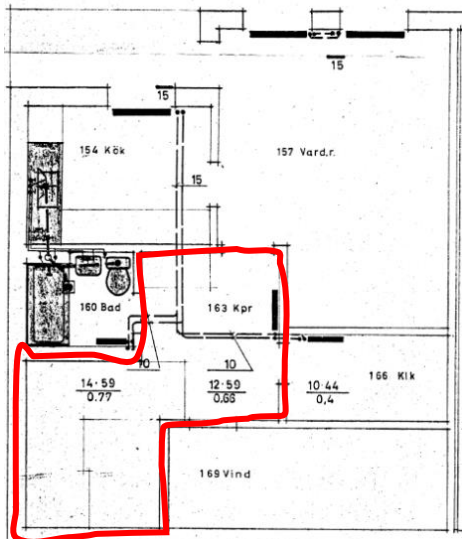
Lägenheter övervåning

Lägenheterna är planmässigt huvudsakligen oförändrade och mycket lika i utförande. Några har stått tomma länge och har fortfarande kvar visst ursprungligt ytskikt. Nedanstående beskrivning baserar sig på två lägenheter i det södra huset och en i det norra. Utseendet skiljer sig något mellan lägenheterna.

Besökta lägenheter markerade. Ritning från Köpings bygglovsarkiv.

Entré och hall med trappa

Golv: Ursprunglig brunmelerad linoleummatta i en av observerade lägenheter. I övriga sekundär.

Snickeri: Trappa med spjälor och räcke i lackad, grov furu. Snedställda väggräcken i samma material. Steg i linoleumklädd trä med gummiförstärkta kanter. Vitmålade enkla golvsocklar med trälist mot golv. Oprofilerade vitmålade dörrfoder.

Dörr: Vitmålad ytterdörr med trycke, lås, brevinkast samt säkerhetskedjehållare i metall.

Fönster: Vitmålad båge. Spolformat vred i metall. Fönsterbänk i kalksten.

Väggar: Putsade ljusst målade väggar i entré. På övervåning tapet, i en av lägenheterna troligen ursprunglig, med gråbrunt vävmotiv.

Tak: Putsat, vitmålat.

Övrigt: Ursprungliga väggarmaturer i fyrkantigt opalglas och svart smide. Ursprunglig hatthylla. Ursprungliga platsbyggda garderober i övre hall. Vägghängd panelradiator.

Trappa i furu. Bild-ID: vlm-kmvm-0899

Hall i övre plan. Bild-ID: Vlm-kmvm-0869

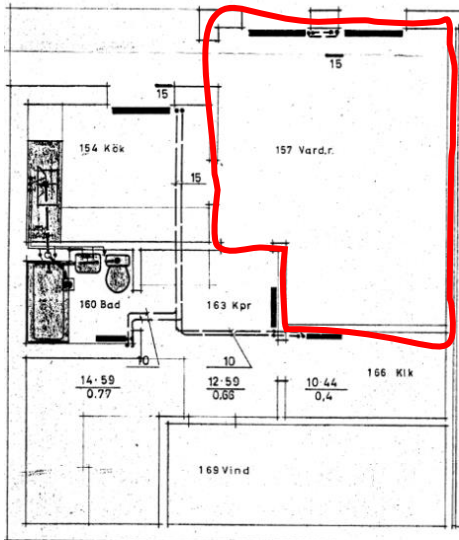

Väggarmatur. Bild-ID: Vlm-kmvm-0870

Ursprunglig tapet. Bild-ID: Vlm-kmvm-0866

Rum

Golv: Ursprunglig brunmelerad linoleummatta i en av observerade lägenheter. I övriga sekundär.

Snickerier: Vitmålade enkla golvsocklar med trälist mot golv. Vitmålade, oprofilerade dörrfoder. Vitmålad, hålkälad taklist.

Dörrar: Släta, vitmålade dörrar. Troligen ursprungligt trycke i metall. I vissa lägenheter är dörrar borttagna. Glasad, vitmålad balkongdörr med plasthandtag.

Fönster: Två stycken, vitmålade bågar. Kromade vred med inbyggd spanjolett. Fönsterbänkar i brunmelerad kalksten på konsoler.

Väggar: Mellanväggar troligen gips. Äldre tapet i en av lägenheterna.

Tak: Putsat, vitmålat. Draperiskena mot alkov.

Övrigt: Vägghängda panelradiatorer.

Rum mot balkong och kök. Bild-ID: Vlm-kmvp-0434

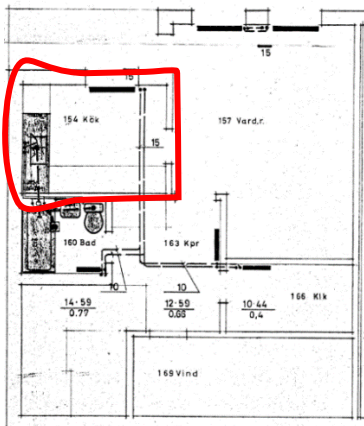

Fönsterbänk i kalksten. Bild-ID: Vlm-kmvm-0931

Ursprunglig linoleummatta. Bild-ID: Vlm-kmvm-0887

Kök

Golv: Ursprunglig brunmelerad linoleummatta i en lägenhet. I övriga sekundär.

Snickerier: Vitmålade enkla golvsocklar med trälist mot golv. Vitmålade, oprofilerade dörrfoder. Vitmålade, hålkälad taklist.

Fönster: Vita bågar. Kromat vred med inbyggd spanjolett. Fönsterbänk i brunmelerad kalksten, på konsoler. Mot balkong.

Väggar: Putsade, vitmålade väggar. Vitt ursprungligt kakel över köksbänkar.

Tak: Putsat, vitmålat.

Köksinredning: Ursprunglig diskbänk i rostfritt stål. Köksbänk med träimiterande laminatskiva. Ursprungliga platsbyggda överskåp, underskåp och lådor med ljusgrå alt grönmålade originalluckor. Ursprungliga förkromade handtag med plastbricka. Skärbräda i trä. Vitvaror av senare modell. Redahylla under överskåp med skåp i plast alt glas.

Övrigt: Ursprunglig takarmatur med cylindrisk opalglaskupa. Ursprunglig i metall. Vägghängd panelradiator.

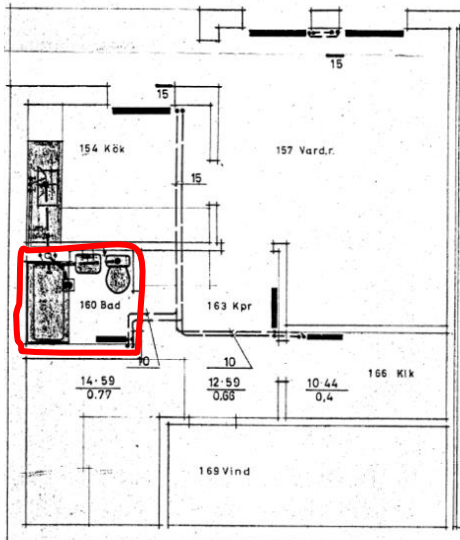

Ursprungligt kök. Bild-ID: Vlm-kmvcm-0839. Redahylla under överskåp

Bild-ID: Vlm-kmvcm-0881

Badrum

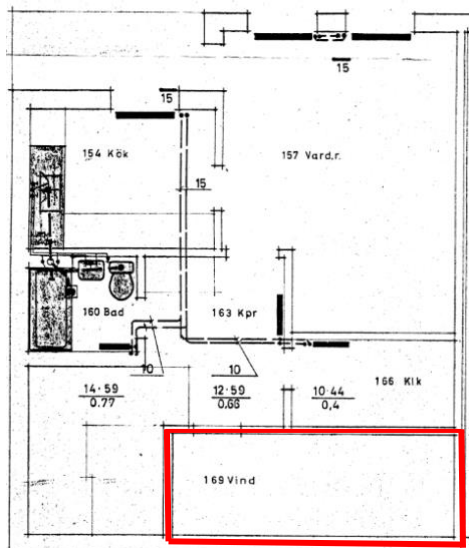

- Golv:** Äldre, ev ursprunglig, grönmelerad plastmatta i en av lägenheterna.
- Snickerier:** Vitmålade, oprofilerade dörrfoder. Smal vitmålad bröstningslist vid tvättställ. Vitmålad taklist.
- Väggar:** Ursprunglig plasttapet vid tvättställsdel. Ovanför putsad, vitmålad vägg.
- Dörr:** Slät, vitmålad. Troligen ursprungligt trycke i metall.
- Tak:** Putsat, vitmålat.
- Övrigt:** Ursprunglig takarmatur med opalglaskupa. Ursprungligt spegelskåp. Ursprungligt badrumsporslin i en av lägenheterna. Toalettpappershållare i metall.

Ursprungliga detaljer i badrum. Bild-ID: Vlm-kmvcm-0921

Vindsförråd

Golv: Ursprunglig linoleummatta, gråbrun alt ljusbrun jaspé.

Snickerier: Vitmålade enkla golvsocklar med trälist mot golv. Vitmålade, oprofilerade dörrfoder.

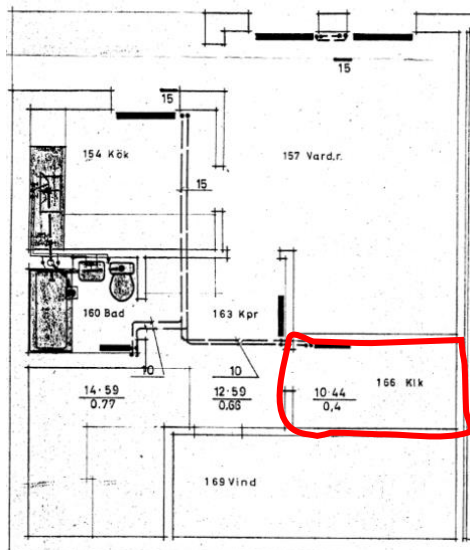
Dörr: Slät, vitmålad. Troligen ursprungligt trycke i metall.

Väggar: Putsade, vitmålade väggar.

Tak: Målad alt omålad spånskiva.

Övrigt: Ursprunglig väggarmatur. Globformad kupa med opalglas och porslinssockel.

Klädkammare

Golv: Ursprunglig brunmelerad linoleummatta.

Snickerier: Vitmålade enkla golvsocklar med trälist mot golv. Vitmålade, oprofilerade dörrfoder.

Dörr: Slät, vitmålad. Troligen ursprungligt trycke i metall.

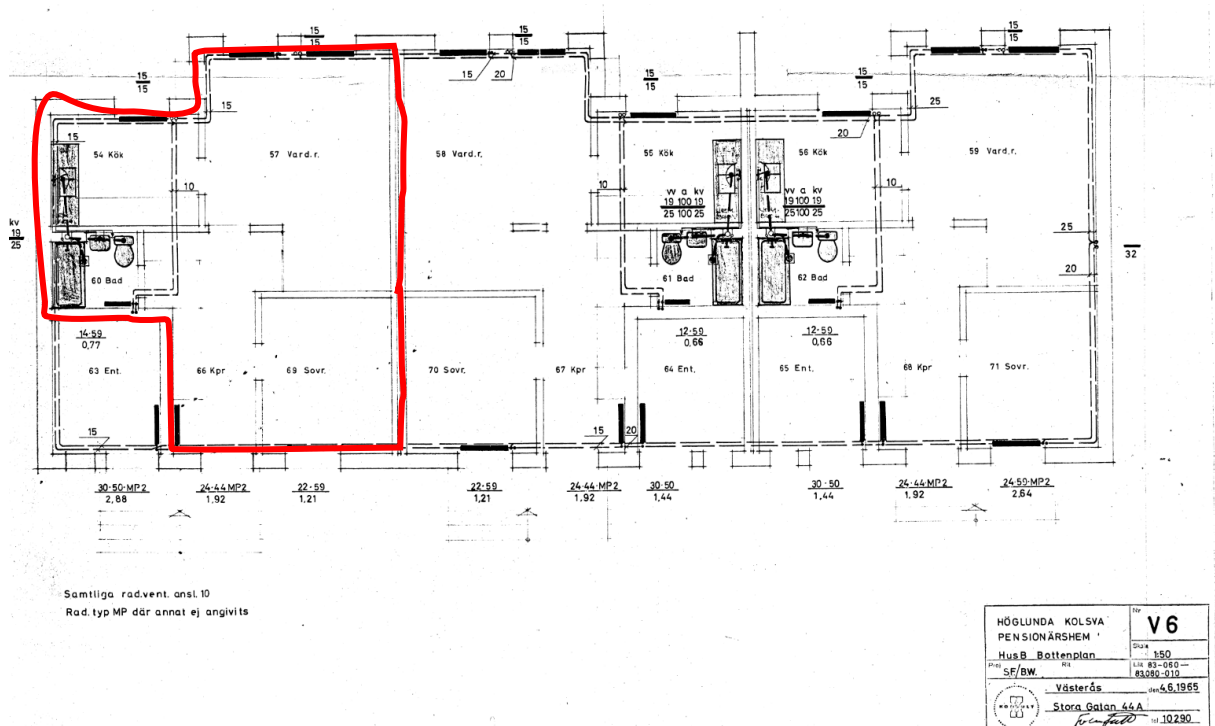
Väggar: Putsade, vitmålade väggar. Del av ursprunglig tapet i en av lägenheterna.

Tak: Putsat, vitmålat.

Övrigt: Hylla med klädstång. Platsbyggd garderob med ljus gråmålad lucka. Förkromat handtag med plastbricka. Ursprunglig takarmatur med globformad kupa i opalglas och porslinssockel.

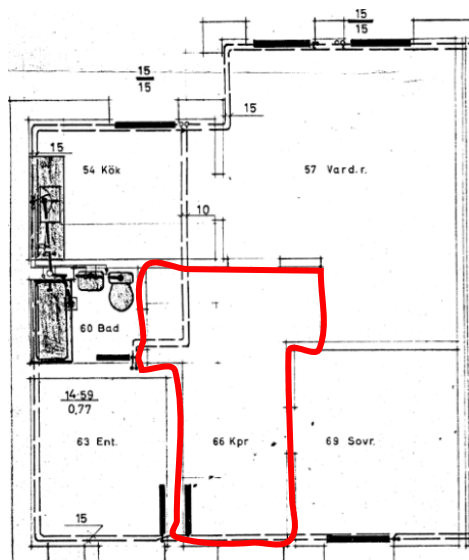
Lägenhet bottenvåning

Endast en lägenhet besöktes på bottenvåningen, i södra husets södra del. Lägenheterna på bottenvåningarna har även ett sovrums och fler garderober eftersom vindförråd saknas. På nedanstående ritning markeras besökt lägenhet.

Bottenvåning. Ritning från Köpings bygglovsarkiv.

Entré och hall

Golv: Sekundär plastmatta.

Snickerier: Vitmålade enkla golvsocklar med trälist mot golv. Vitmålade, oprofilerade dörrfoder. Vitmålade, rak taklist.

Dörrar: Släta, vitmålade dörrar. Troligen ursprungligt trycke i metall.

Väggar: Mellanväggar troligen gips. Sekundär tapet.

Tak: Grovt putsat, vitmålat.

Övrigt: Flera platsbyggda garderoblängor med vitmålade luckor. Förkromade handtag med plastbricka. Ursprunglig hatthylla.

Hall mot vardagsrum. Bild-ID: Vlm-kmvcn-0913

Övriga rum

Kök, vardagsrum och sovrum lika de i lägenheterna på övervåning, dock fler sekundära ytskikt. Badrum ej besökt.

Källare

Källaren, som är belägen under, det norra huset, består av en lång korridor med rum och förråd åt vardera håll. Söderut ligger tvättstuga, tidigare vaktmästarrum, mangelrum (numera uppehållsrum och pannrum. I den norra delen finns förråd för lägenheterna.

Tidigare vaktmästarrum med ursprunglig inredning. Bild-ID: Vlm-kmvcM-0939

PROBLEMSTÄLLNINGAR

På grund av att radhusen ligger i en sluttning har båda byggnaderna fått stora sättningsskador som behöver åtgärdas med grundförstärkning och lagning. Det har resulterat i sprickor i fasaderna och putsbortfall. Detta behöver undersökas för att se hur allvarliga skadorna är och vilka konkreta åtgärder som krävs. Även balkonger behöver ses över.

Gasbetong användes ofta för byggnation av bostäder under 1900-talet. Ibland innehåller den alunskiffer (kallas då blåbetong) vilket kan producera radon. Det är därför även viktigt att kontrollera mätvärden av detta i byggnaderna.

Mycket av den interiöra inredningen är mycket sliten. Vissa ytskikt och utrustning måste bytas ut, t ex i badrum.

De flesta lägenheterna i övre plan har stått tomma sedan länge, bland annat för att de är otillgängliga för de äldre då de inte har några hjälpmedel, som hiss eller liknande. För att undvika att lägenheter står tomma bör det undersökas om det är möjligt att, utan större ingrepp, göra om vissa lägenheter till både över- och bottenplanslägenheter. Byggnaderna skulle då förlora sin ursprungliga funktion, men hela husen skulle användas vilket är att föredra.

Putsbortfall på södra husets södra gavel. Vlm-kmvcm-1023

Sprickbildning som även syns interiört. Vlm-kmvcm-0886

KULTURVÄRDEN

Båda radhusen är intressanta ur kulturhistorisk synpunkt eftersom de är till stor del oförändrade vilket är ovanligt för byggnader från slutet av 1960-talet. De är uppförda under rekordåren vilket innebär ett mer rationellt sätt att bygga på. Detta ger husen ett *byggnadshistoriskt värde* och även ett *arkitekturhistoriskt värde* som exempelvis kan synas i ytterdörrarnas tidstypiska formgivning och de asymmetriskt ställda taken. Även *samhällshistoriska värden* kan ses då de är byggda under en tid då det fanns behov av nya bostäder.

Radhusen har även höga *socialhistoriska värden* då de har bevarat sin ursprungliga funktion som äldreboende. Husen är dessutom mycket uppskattade av de boende för sin trivsamt vilket även ger dem höga *sociala värden*.

Exempel på värdebärande byggnadsdelar och detaljer

Exteriör

- Byggda i souterräng
- Entréer med ytterdörrar i mörkbetsad panel och sidoljus
- Asymmetriskt ställda tak
- Mörkbetsade detaljer t ex i balkong- och uteplatsräcken, verandor och förrådsbod

Interiör

- Välbevarade köksinredningar
- Välbevarade förvaringsdelar som t ex garderober i hall och klädkammare
- Välbevarade och tidstypiska trappor med räcken och spjälor i lackad furu
- Ursprungliga fönsterbänkar i kalksten
- Ursprungliga detaljer som fönstervred, handdukshängare, redahyllor
- Ursprungliga ytskikt som tapeter och linoleummattor

BEVARANDEMOTIV

Fastigheten Ekbacken 2:3 bedöms som kulturhistoriskt värdefull. Den har sedan uppförandet haft samma funktion, som äldreboende och är uppskattad av hyresgästerna. Arkitekturen är tidstypisk med flera intressanta detaljer. Den här typen av radhus från 1960-talet är ovanliga, särskilt i så oförändrat skick.

Behovet av underhåll är dock brådskande. Det krävs stora åtgärder i grund och stomme för att bevara byggnaderna. De kan troligtvis inte heller helt behålla sin ursprungliga funktion som äldreboende, då övervåningarna inte är lika tillgänglighetsanpassade som de på markplan. Några av lägenheterna skulle kunna byggas om till tvåvåningsdelar med relativt enkla medel utan att behöva göra stora ingrepp. Dessa skulle då kunna bli treor eller fyror.

REKOMMENDATIONER OCH FÖRSLAG PÅ RIKTLINJER

Vid planläggning inom en kulturmiljö är det viktigt att klargöra vilka avvägningar som gjorts, hur kulturmiljön har värderats och vilken hänsyn som tagits till platsens kulturmiljövärden. Detta görs oftast i planbeskrivningen. Om en kulturmiljö ska skyddas i detaljplan finns flera olika instrument genom plan- och bygglagen.

Som nämnts ovan finns ett ständigt skydd för kulturmiljön i lagstiftningen genom varsamhetskravet och förvanskningförbudet. När en ny plan antas är det lämpligt att förtydliga hur dessa skydd bör tolkas i den aktuella miljön. Detta görs lämpligen genom varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser, men egenskaps- och hänsynsbestämmelser kan också användas. För att skydd i plan ska bli verksamt och inte reglera mer eller mindre än nödvändigt bör de värden och karaktärsdrag som avses skyddas tydligt framgå av planbeskrivningen. Om det bedöms som onödigt att använda bestämmelser direkt kopplade till varsamhet och förvanskningbegreppen kan det vara lämpligt att beskriva hur man genom andra bestämmelser syftar till att skydda kulturmiljön. Det kan också vara lämpligt att genom planbeskrivningen upplysa om miljön bedöms ha ett sådant värde att antikvarisk sakkunnig bör medverka i ärende om lov.

Förslag på utformning av skydd- och varsamhetsbestämmelser

Byggnaderna inom fastigheten Ekbacken 2:3 är välbevarade, främst på grund av att de undgått exploatering. Om situationen skulle förändras krävs skyddsbestämmelser för att kunna bevara fastigheten för framtiden.

Denna rapport utgår från Boverkets allmänna råd, BFS 2014:5. Relevanta skydd för byggnader med kulturhistoriskt värde i plan- och bygglagen består av skyddsbestämmelser (q) (BFS 2014:5, 7.10), rivningsförbud (r) (BFS 2014:5 7.11), varsamhetsbestämmelser (k) (BFS 2014:5 7.12). Exempel från detaljplaner framtagna för bevarande i Köpings stad har också studerats.

Om det skulle framkomma uppgifter om hälsofarlig miljö bör frågan tas upp för diskussion tillsammans med antikvarisk sakkunnig.

Byggnadshöjder bör inte tillåtas bli högre än vad de befintliga byggnaderna har idag.

r: Byggnaderna får ej rivras.

k: Fasader ska ha spritputs lik befintlig och avfärgas med lika kulörer lika befintliga. Dörrar och fönster ska lagas eller ersättas med material och utförande likt befintliga. Snickerier ska lagas eller ersättas med snickerier i trä likt befintliga. Taken ska vara sadeltak belagda med lertegel likt befintligt. Ursprunglig eller äldre inredning såsom tak, fönster och snickerier ska ersättas med lika befintlig.

q: Byggnadernas sammanhållna miljö ska bevaras. Inga nya byggnader bör tillkomma på fastigheten.

Att tänka på i den fortsatta hanteringen av miljön

- Antikvarisk kontakt bör tas inför en eventuell upprustning av fastigheten.
- Färgundersökning av fasader bör utföras inför ommålning.
- Eventuella ombyggnader ska ske under medverkan av antikvarie.

LITTERATUR OCH KÄLLOR

Arkiv

VHS-ritningar från Köpings bygglovsarkiv

Tryckta källor

Björk, Cecilia, Kallstenius, Per & Reppen, Laila, *Så byggdes husen 1880-2000: arkitektur, konstruktion och material i våra flerbostadshus under 120 år*, 5., [utök.] uppl., Formas, Stockholm, 2003

Hall, Thomas (red.), *Rekordåren: en epok i svenskt bostadsbyggande*, 1. uppl., Boverket, Karlskrona, 1999

Kolsva bygd i bild 1950-talet: Kolsva-ortens hembygdsförenings jubileumsskrift 1953-2003, Kolsva-ortens hembygdsfören., Kolsva, 2003

Salomonsson, Carl (red.), *Kolsva: en minnesbok inför kommunens samgående med Köping den 1 januari 1971 : en kavalkad som i ord och bild*, Kommunen, Kolsva, 1970

Administrativa uppgifter

<i>Västmanlands läns museums dnr:</i>	VLM 190057-1
<i>Fastighetsbeteckning:</i>	Ekbacken 2:3
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Socken:</i>	Kolsva
<i>Kommun:</i>	Köping
<i>Ägare-beställare:</i>	Köpings kommun
<i>Antikvarisk medverkan:</i>	Västmanlands läns museum Antikvarisk expert Christina Morén Karlgatan 2 722 14 VÄSTERÅS Tele: 021-39 32 22

– en del av Region Västmanland

Västmanlands läns museum, Karlsgatan 2, 722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22 · E-post: lansmuseet@regionvastmanland.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

ISSN 1651-7342